

Joanna Szymanowska

**Twórczość Heleny Radlińskiej
i jej znaczenie w rozwoju pracy socjalnej**

Geneza pracy socjalnej

Pojęcie praca socjalna pojawiło się w oficjalnym obiegu w roku 1917 wraz z przekształceniem nazwy amerykańskiego stowarzyszenia *National Conference of Charities and Corrections* w *National Conference of Social Work*¹, potwierdzając tym samym niezbędność zerwania z prywatną dobroczynnością na rzecz pomocy systematycznej, instytucjonalnej, wspartej osiągnięciami nauk społecznych. Ważnym podmiotem w rozwoju pracy socjalnej, o którym należy wspomnieć, było angielskie Zrzeszenie Organizacji Charytatywnych (*Charity Organization Society*) utworzone w roku 1869, z jej czołową reprezentantką Octavią Hill, która zapoczątkowała nowe podejście do problematyki pomocy społecznej przeciwstawiające się ugruntowanej od czasów elżbietańskich tradycji prawa ubogich. Jej poglądy na sferę pomocy społecznej wyraźnie ujawniały potrzebę oparcia opieki na zasadach pełnego egalitaryzmu i równorzędności pomagającego i podopiecznego, tworzenia relacji cechujących się serdecznym, osobistym kontaktem pomiędzy dobrowolnie działającym dobroczyńcą a biorcą². Ważną rolę w kształtowaniu się nowatorskiego wówczas podejścia do kwestii społecznych odegrały podejmowane, początkowo z pobudek

¹ B. Szatur-Jaworska, *Teoretyczne podstawy pracy socjalnej*, [w:] *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Warszawa 1995, s. 106.

² B. Jordan, *Freedom and the Welfare State*, London 1976, p. 158, za: K. Wódz, *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*, Katowice 1998, s. 14.

filantropijnych, badania terenowe oraz demaskatorska publicystyka społeczna przełomu XIX i XX wieku, ukazujące rozmiary i następstwa nędzy, ubóstwa, zaniedbań w sferze zdrowotnej, mieszkaniowej, antyhygienicznych warunków życia. Lustracje społeczne i rzeczywiste zaangażowanie społeczników wywarły zatem wpływ istotny na rozwój reformistycznych nurtów myśli politycznej i ekonomicznej ubiegłego stulecia³.

Powstanie pracy socjalnej jako odrębnej dziedziny praktyki było następstwem unaukowania opieki, łączącej się z sięgnięciem do psychologicznej wiedzy o człowieku, zastosowaniem w diagnozie społecznej metod badań naukowych oraz wypracowaniem metodyki efektywnej pomocy oraz opieki psychospołecznej. Jednymi z czołowych postaci kształtujących oblicza pracy socjalnej w Stanach Zjednoczonych były Mary Richmond, siostry Edith i Grace Abbott, Jane Adams, Ellen Gate Starr, Julia Lathrop i wiele innych.

W Polsce istotny wkład w naukowy i profesjonalny rozwój tej dziedziny przypisuje się przede wszystkim Helenie Radlińskiej akcentującej, w większym stopniu niż prekursorzy pracy socjalnej w Europie Zachodniej oraz USA, rolę i znaczenie uwarunkowań społeczno-środowiskowych w kształtowaniu osobowości jednostki. Autorka odnosiła się z wyraźną rezerwą do doświadczeń amerykańskich, nie popularyzowała ich na terenie kraju, głównie z powodu różnic wynikających z uwarunkowań społeczno-politycznych, kształtowała własne nowatorskie podejście do zagadnień pomocy społecznej. W Polsce dotkniętej skutkami załamania gospodarczego, masowym bezrobociem, inflacją, pauperyzacją społeczeństwa, marginalizacją, problemami przewycięzania politycznych, ekonomicznych, społeczno-kulturowych skutków zaborów – umacnianie kruchej jeszcze państwowości oraz odbudowa polskich instytucji kulturalnych, oświatowych i opiekuńczych stały się meritum działań wszystkich polskich działaczy oświatowych okresu międzywojennego.

Helena Radlińska w swojej działalności wybiegała myślą daleko naprzód. Była prekursorem poglądów współczesnych – wychowania dla przyszłości. Już w połowie lat trzydziestych XX wieku wyrażała troskę o dobro człowieka, jego środowisko, w centrum uwagi stawia-

³ Zob.: J. Szczepański, *Socjologia. Rozwój problematyki i metod*, Warszawa 1967, s. 84-98.

jąc problemy uniwersalne, ważne nie tylko w Polsce, ale znamienne dla ludzi żyjących na całym świecie:

Wychowanie może oddziaływać ułatwiając znajdowanie swojego „ja” i ukazując „ja” innych. Może rozbudzać poczucie całości i odpowiedzialności, łagodzić nieuniknioną walkę ukazywaniem wartości wspólnych i wdrażaniem do lojalnej oceny „innych”, nawet przeciwników. Kultura społeczna wyraża się w świadomości celów ogólnych i poszanowaniu sił odrębnych. Miernikiem jej... jest, czy ludzie różniący się w poglądach i upodobaniach mogą zasiadać przy wspólnym stole dla załatwienia spraw wspólnych⁴.

Radlińska uzależnia pracę społeczną, podobnie jak oświatę pozaszkolną wyrosłą z tradycji oraz doświadczeń i własnego dorobku polskich działaczy i badaczy, od warunków politycznych, społecznych, ekonomicznych. Ujmuje to w następujący sposób:

w teorii i w życiu wchodzimy w nową epokę uniwersalizmu, odmiennego od dawnego, który w imię państwa lub wyznania dążył do zniwelowania wszystkich według jednej miary. Ten co dziś się odradza, jako spadkobierca odmiennych pojmowań chce wszystkim zapewnić możliwość indywidualnego i swobodnego rozwoju, wszystkim dać udział w kulturze ludzkości i wszystkich pociągnąć do świadomej pracy nad rozwojem narodu⁵.

Stąd też zasadniczych czynników kompensacji społecznej poszukiwała autorka głównie w organizacji środowiska i jego przetwarzaniu, a także w przemianach społeczno-ustrojowych⁶.

W polskiej tradycji naukowej praca socjalna funkcjonuje w obrębie pedagogiki społecznej, subdyscypliny pedagogicznej zajmującej się badaniem środowiskowych uwarunkowań procesu wychowania oraz analizą warunków zaspokajających potrzeby rozwojowe człowieka w różnych fazach jego życia oraz sytuacjach życiowych (m.in. pracy, edukacji, zabawie, wypoczynku, rodzinie, grupie rówieśniczej,

⁴ H. Radlińska, *Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego*, Warszawa 1935, za: E. A. Mazurkiewicz, *Sprawność działania socjalnego w pedagogice społecznej Heleny Radlińskiej*, Wrocław 1983, s. 5.

⁵ H. Orsza, *Praca oświatowa wobec zadań wychowania narodowego*, [w:] *Praca oświatowa. Jej zadania, metody, organizacja. Podręcznik opracowany staraniem Uniwersytetu Ludowego im. A. Mickiewicza*, H. Radlińska (red.), Kraków 1913, s. 146.

⁶ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej. Praca socjalna i kulturalna*, Warszawa 1982.

środowisku lokalnym). Helena Radlińska wyróżnia w tej nauce trzy działy, mianowicie teorię pracy społecznej, teorię oświaty dorosłych oraz historię pracy społecznej i oświatowej. Sformułowana przez autorkę pierwsza z wymienionych teorii to dziedzina w szczególności zajmująca się „rozpoznawaniem warunków, w których zachodzi potrzeba ratownictwa, opieki, pomocy, zabezpieczenia oraz sposobów odnajdywania sił ludzkich i organizowania ich w celach twórczości życiowej”⁷. Specyfika tej działalności wyznaczająca zarazem jej nadrzędne cele, „polega na wydobywaniu i pomnażaniu sił ludzkich, na ich usprawnianiu i organizacji wspólnego działania dla dobra ludzi”⁸. Radlińska nadając siłom społecznym sens pozytywistyczny, sprowadza je do „zespołu określonych czynników i wartości funkcjonujących w środowisku, w postaci jednostkowych lub zbiorowych, jawnych lub ukrytych uzdolnień wyrażających się w pozytywnym działaniu”⁹. Wyróżnionym czynnikom przypisuje się szczególne znaczenie wychowawcze, bowiem na ich podstawie dokonywane jest, jej zdaniem, ocenianie i wartościowanie składników otoczenia, w którym funkcjonuje człowiek. Autorka promując nowe metody diagnozy w pracy społecznej oraz profesjonalne przygotowanie służb społecznych, rozwinęła zarazem koncepcję połączenia ochotniczego oraz zawodowego zaangażowania społecznego i opieki społecznej.

Współcześnie praca socjalna dotyczy intencjonalnej, profesjonalnej, zorganizowanej pomocy członkom społeczeństwa niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania ekonomicznego, społecznego lub fizycznego. Jest ona realizowana głównie w postaci działań doraźnych i długofalowych, przybierających formy ratownictwa, opieki, pomocy, kompensacji społecznej, interwencji. Aktualną rolę pracy socjalnej sprowadza się zatem do jednej z istotniejszych dziedzin działalności społecznej – instytucjonalnej oraz zawodowej pracowników socjalnych¹⁰. Dla potrzeb działalności praktycznej jej definicja została zawarta w ustawie o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku (art. 6, pkt 12), w której określa się ją jako „działalność zawodową

⁷ Za: W. Theiss, *Radlińska*, Warszawa 1984, s. 232.

⁸ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1961, s. 355.

⁹ *Ibidem*, s. 33.

¹⁰ E. Kantowicz, *Elementy teorii i praktyki pracy socjalnej*, Olsztyn 2001, s. 22.

mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi". Obecnie obowiązujące ustawodawcze nazewnictwo jest niewątpliwie uproszczone i nieostre w stosunku do wcześniejszego definendum Radlińskiej, jako że zawężające grupę potencjalnych beneficjentów do jednostek i ich rodzin oraz niewskazujące wartości, w imię których powinny zmierzać realizowane działania. Klasyczna reguła pedagogiki społecznej, stanowiącej podbudowę teoretyczną dla pracy socjalnej i jej funkcję wychowawczą, sformułowana przez Radlińską na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku wskazuje bowiem, iż jest ona:

nauką praktyczną, rozwijającą się na skrzyżowaniu nauk o człowieku, biologicznych i społecznych z etyką i kulturoznawstwem (teorią i historią kultury) dzięki własnemu punktowi widzenia. Można go najkrócej określić jako zainteresowanie wzajemnym stosunkiem jednostki i środowiska, wpływem warunków bytu i kręgu kultury na człowieka w różnych fazach jego życia, wpływem ludzi na zapewnienie bytu wartościom przez ich przyjęcie i krzewienie oraz przetwarzanie środowisk siłami człowieka w imię ideału¹¹.

Działania w obszarze pracy socjalnej określane przez Radlińską mianem pracy społecznej miały przede wszystkim umożliwiać wyrównywanie braków środowiskowych hamujących rozwój jednostki, ich kompensację¹². Autorka zwracała także szczególną uwagę na zagadnienia zapobiegania i wspierania rozwoju jednostek i zbiorowości. W celu organizowania i planowego przetwarzania środowiska wychowawczego oraz wspierania rozwoju grup społecznie upośledzonych łączyła działania opiekuńcze z edukacyjnymi, wystrzegając się instrumentalnego i protekcyjnego traktowania podopiecznych, postulowała konieczność dokonania zmian systemowych, głównie ekonomicznych i politycznych. Przymiotnik „społeczny” nawiązujący do amerykańskiego *social service*, określa zgodnie z wyjaśnieniami Radlińskiej zarówno cel podejmowanej pracy (dla społeczności), jak i sposób jej realizacji (siły społeczne). Praca społeczna jest dla badaczki drugą, obok pracy kulturalno-oświatowej, pryncypialną

¹¹ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 361.

¹² Idem, *Stosunek wychowawczy...*, op. cit.

drogą przeobrażania środowiska. W jej ramach H. Radlińska wyróżnia pomoc, ratownictwo oraz opiekę¹³.

Poza wykorzystaniem naturalnego systemu wsparcia w najbliższym otoczeniu, znaną cechą pracy socjalnej jest także koncentracja na promowaniu odpowiedzialnych, skutecznych i humanitarnych działań podejmowanych w systemach świadczących usługi, dostarczających środki oraz sprzyjających tworzeniu szans rozwojowych jednostek i grup, a także włączaniu ich w te systemy¹⁴. W tym miejscu odnajdujemy także związek ze spuścizną teoretyczno-praktyczną H. Radlińskiej. Pedagogika społeczna w jej ujęciu, podobnie jak współcześnie praca socjalna, skupiając uwagę na cyklu działania zorganizowanego, służącego podnoszeniu skuteczności działań praktycznych¹⁵, ustawicznie poszukują odpowiedzi na pytania typu prakseologicznego: jak być może? Co i w jaki sposób może być robione? W jakich warunkach możliwe są realizacje określonych stanów rzeczy? Rozwija się zatem dziś w pedagogice społecznej zainicjowany przez jej twórczynię aspekt prakseologiczny, nadający jej rangę teorii projektowania działań społecznych, ogólniej teorii sprawnego działania¹⁶. W ten sposób pracownik społeczny, jak twierdziła autorka, nie może być utożsamiany wyłącznie z działaczem społecznym, którym

kieruje często natchnienie, często wiara (religijna czy polityczna), która wzmaga siły aż do przysłowiowego przenoszenia gór, lecz raczej z inżynierem społecznym, dobrym technikiem, gdy planuje przemiany, zastanawia się, jak do nich doprowadzić, organizuje urządzenia społeczne, obmyślając odpowiednie sposoby sprawnego działania¹⁷.

Cele współczesnej pracy socjalnej, jak spostrzega E. Kantowicz, sprowadzają się poza wyszukiwaniem, wskazywaniem i wzmacnianiem indywidualnych zasobów jednostek, grup, bądź całych społeczności, także do działań terapeutycznych i prewencyjnych umożliwia-

¹³ W. Theiss, *Radlińska*, Warszawa 1984, s. 104.

¹⁴ Ch. D. Garvin, B. A. Seabury, *Działania interpersonalne w pracy socjalnej*, Warszawa 1996, s. 30-31; B. Szatur-Jaworska, *Teoretyczne...*, op. cit., s. 109.

¹⁵ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 62; idem, *Oświata i kultura wsi polskiej*, Warszawa 1979, s. 90-131.

¹⁶ Idem, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 360-362.

¹⁷ Idem, *Pracownik społeczny*, [w:] W. Theiss, *Radlińska*, Warszawa 1997, s. 280-281.

jących rozwiązywanie i minimalizowanie problemów społecznego funkcjonowania człowieka oraz służących zapobieganiu ich powstawania¹⁸. Genezy powyższych celów należy jak najbardziej szukać odwołując się do sformułowanych przez Radlińską ontologicznych, epistemologicznych i praktycznych źródeł poznania rzeczywistości, istoty bytu jednostek i społeczeństwa oraz działań społecznych¹⁹. Postrzeganie człowieka jako aktywnego podmiotu kształtującego losy własne i swojego otoczenia oraz uznanie jego podatności na wpływy środowiska społecznego, jak też usytuowanie go w kontekście złożoności potrzeb i problemów społecznych, stanowią zatem zasadnicze filary ponadczasowości poglądów i założeń autorki.

Pomoc społeczna w ujęciu pedagogiki społecznej

Pomoc społeczna udzielana jest jednostkom bądź grupom społecznym w celu umożliwienia im twórczego i wartościowego życia, a także samopomocy polegającej na umiejętności samodzielnego radzenia z problemami życiowymi. W ujęciu klasycznej pedagogiki społecznej działania wspomagające koncentrują się przede wszystkim na zapewnieniu jednostce warunków właściwej egzystencji, sprawnego funkcjonowania oraz wszechstronnego rozwoju. Zdaniem H. Radlińskiej, oznaczają one „wzmocnienie się w chwilach trudnych, usuwanie przeszkód zbyt wielkich dla pokonania przez jednostkę czy drobną grupę”²⁰, ich celem zaś jest „zapobieganie skrzywieniom rozwoju i wytwarzanie warunków, które ułatwiają rozwój” na drodze wyzwalań i ukierunkowywania wszystkich sił ludzkich w imię wartości humanistycznych²¹. Głównymi podmiotami w rzeczywistości społeczno-kulturowej H. Radlińska uczyniła przede wszystkim dzieci, ludzi w sytuacjach losowych, wychowanków, wolontariuszy oraz pracowników społecznych. Pomoc, jak pisze,

¹⁸ E. Kantowicz, *Elementy teorii...*, op. cit., s. 19.

¹⁹ B. Szatur-Jaworska, *Teoretyczne podstawy...*, op. cit., s. 116; E.A. Mazurkiewicz, *Sprawność działania...*, op. cit.

²⁰ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 378.

²¹ Idem, *Pomoc, ratownictwo, opieka*, [w:] W. Theiss, *Radlińska*, op. cit., s. 272.

(...) zapewnia możliwość utrzymania i podnoszenia kultury, spożytkowania wszystkich sił ludzkich. (...) dopomaga rozwojowi jednostek i wzrostowi wszystkiego, co zostało uznane za dobro. (...) pomoc liczy się ze świadomym uczestnictwem, ze współpracą pomagających i korzystających z pomocy w pełni za siebie odpowiedzialnych²².

Przyjmuje się, iż nie można podejmować celowych i skutecznych działań wspierających jednostkę i rodzinę oraz wykorzystujących ich naturalne i niezastąpione walory, siły i możliwości, bez diagnozy ich funkcjonowania i różnicowania ich wydolności wychowawczej w różnych wymiarach²³. Wszelkie formy wsparcia powinny być poprzedzone rzetelną diagnozą sytuacji rodziny, występujących w niej potrzeb, zagrożeń, ich uwarunkowań, rozmiarów, zakresu występowania²⁴. Dążenie do pełnego rejestru czynników procesu wychowawczego dla celów pracy pedagogicznej stało się asumptem dla Radlińskiej do sformułowania problemu praktycznej diagnozy środowiskowej. Punktem wyjścia w procesie wspomagania jest, jej zdaniem, bezwzględne rozpoznawanie warunków, w których zachodzi konieczność ratownictwa, opieki, pomocy, zabezpieczenia²⁵. W klasycznej pedagogice społecznej diagnozę określa się jako: „rozpoznanie w poszczególnych przypadkach przyczyn badanego stanu, ocenę jego objawów i możliwości przemian”²⁶.

Rozumienie służby społecznej

Profesjonalne działania wspierające rozwój osób i grup, ukierunkowane na wzmacnianie ich więzi rodzinnych oraz niwelowanie problemów i trudności powstałych w wyniku niezaspokojonych potrzeb, realizowane są przez tzw. służby społeczne, tj. „zorganizowane, względnie trwałe i wyspecjalizowane zespoły ludzi działające w ścisłym związku lub w ramach pewnych instytucji i organiza-

²² H. Radlińska, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 339-340.

²³ J. Nikitorowicz, *Uczeń w sytuacjach szkolno-domowych*, Białystok 1990, s. 64.

²⁴ J. Izdebska, *Dziecko osamotnione w rodzinie. Kontekst pedagogiczny*, Białystok 2004, s. 173.

²⁵ Za: W. Theiss, *Radlińska*, Warszawa 1984, s. 232.

²⁶ H. Radlińska, *Stosunek wychowawcy...*, op. cit., s. 16, 26, 30, 39-40; idem, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 370.

cji”²⁷. Jest to sieć komplementarnych podmiotów, urzędów, organizacji pozarządowych, niesformalizowanych ochotniczych grup lub osób indywidualnych, świadczących usługi bezpośrednio, m.in. pomoc w zdobywaniu środków finansowych, udzielanie porad, prowadzenie mediacji²⁸. Stanowią one zarazem aktywną reakcję środowiska na sygnalizowane potrzeby społeczne.

Pierwotne znaczenie służb społecznych związane było głównie z opieką społeczną podejmowaną przez jednostki lub stowarzyszenia z pobudek charytatywnych, filantropijnych, potrzeb moralnych realizowanych w imię miłosierdzia. Moment unaukowania działalności opiekuńczej wyrosłej w opozycji do wyżej wymienionych bezinteresownych intencji sprzyjał zmianie dotychczasowego rozumienia roli służb społecznych. Zerwanie z zasadami dobrowolności i uznaniowości „nie dających się sprowadzić do żadnego motywu celowości” na rzecz planowania i profilaktyki wymagało przejrzystego uporządkowania terminologicznego²⁹. Przyjęta przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 sierpnia 1923 roku ustawa o opiece społecznej³⁰ posiadała zasadniczy wpływ na zmianę postrzegania istoty służb społecznych z formy dotychczas obowiązującej, na rzecz procesu instytucjonalizacji, tj. odniesienia do podmiotów polityki społecznej państwa, w szczególności do odpowiednio wyodrębnionych struktur organizacyjnych i wykształconych zawodowych pracowników opieki społecznej.

Geneza służby społecznej (ang. *social services*, fran. *services sociaux*) traktowanej przez H. Radlińską jako synonim opieki społecznej, związana była z ingerencją samorządów lokalnych i resortów państwowych w dziedzinie zaspokajania potrzeb opiekuńczych poprzez finansowanie działań dobroczynnych ze środków publicznych oraz wprowadzenie systemu ubezpieczeń społecznych. Zastępowanie dotychczasowej pracy wykonywanej przez osoby dobrej woli zaangażowaniem kompetentnych pracowników stworzyło podstawy powstania nowego systemu organizacyjnego, oznaczającego kompeten-

²⁷ B. Szatur-Jaworska, *Teoretyczne podstawy...*, op. cit., s. 118.

²⁸ J. Szmagalski, *Teoria pracy socjalnej a ideologia i polityka społeczna. Przykład amerykański*, Warszawa 1996.

²⁹ Za: K. Wódcz, *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*, Katowice 1998, s. 23-25.

³⁰ Dz. U. Nr 92, poz. 726.

cję, sprawność i wydajność³¹. Zdaniem Radlińskiej, służba społeczna ogarnia swoim zakresem wszystkie dziedziny życia zbiorowego, inicjuje ustawodawstwo ochronne, stwarza instytucje rozrywkowe, prowadzi do „budzenia duchowego”, do nauczania i ułatwiania własnej twórczości, bowiem jak stwierdza, granice jej działania „zakreśla sama jej istota”³². W jej ramach autorka umiejscawia także opiekę nad dziećmi i młodzieżą, kobietami w ciąży oraz rodziną w okresie wychowywania dziecka. Rozumienie pojęcia służby społecznej w kategorii „pomocy w pełnym rozwoju”³³ odnosi się w tym przypadku do udzielania rodzinom zarówno pomocy materialnej, jak też informacyjnej oraz poradnictwa na tematy pielęgnacji i rozwoju dziecka, a następnie także jego kształcenia. Uzasadnienie sensu służby społecznej H. Radlińska ujmuje w następujący sposób: „w imię ideału, siłami człowieka (...) przetwarza dzień dzisiejszy. Buduje instytucje jutra. (...) Ukazuje wzory, zapobiega klęskom, organizuje siły czynne, ratuje wykołejonych, otacza opieką niezdolnych do samodzielnego życia”. Podejmuje swoje zadania „w imię solidarności i interesu ogólnego”³⁴. Nowoczesność rodzącej się służby społecznej objawiała się, poza unaukowieniem teorii i praktyki opieki społecznej oraz uzawodowieniem personelu, także akcentowaniem działań profilaktycznych, które w odróżnieniu od opieki zaczęto określać jako pomoc. Pojęcie służby społecznej obejmowało zatem także rekreację młodzieży i dorosłych, zajęcia amatorskie oraz dokształcanie się³⁵.

Zakończenie

Poglądy twórczyni pedagogiki społecznej w obliczu stale dokonujących się przemian społeczno-ekonomicznych przeżywają swego rodzaju swoisty renesans, na nowo zdają się zaciekawiać, wywoły-

³¹ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1982, s. 82.

³² H. Radlińska, *Wybór pism. Istota i zakres służby społecznej*, [w:] W. Theiss, *Radlińska*, Warszawa 1997, s. 270.

³³ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 337.

³⁴ Idem, *Wybór pism. Istota...*, op. cit., s. 265; Zob.: A. Kamiński, *Funkcje...*, op. cit., s. 83-84.

³⁵ Ibidem.

wać refleksję, inspirować. Współczesna praca socjalna ukazuje „jak ludzie budują warunki swojego życia, jak wypełniają je wspólnymi i stowarzyszeniami lokalnymi, jak pokonują trudności i tworzą własną rzeczywistość”³⁶. Idee związane z budowaniem samorządności lokalnej, odpowiedzialności za los własny i inny osób, dbałością o wspólne dobro, świadomością uczestnictwa i intencjonalnym działaniem w małych odczynach, nie stanowią już dziś wyłącznie haseł. Dotyczą one bowiem naszej własnej odpowiedzialności za podejmowane decyzje, rzeczywistego zaangażowania w inicjowane działania służące rozwiązywaniu problemów i sytuacji trudnych, samowychowania polegającego na „uczeniu sztuki poszukiwania i wyboru wartości istniejących, na wzbogacaniu wiedzy, na wyrabianiu sprawności w kierowaniu sobą i wykonywaniu pracy”³⁷.

Teoria pedagogiki humanistycznej, którą aktualnie przyjmuje się jako istotne odniesienie do analiz podejmowanych w obszarze pracy socjalnej ukazuje wizję człowieka bogatego w możliwości rozwoju i samorealizacji. Podkreśla się w niej wyjątkowość i wolność jednostki w wyborze własnej drogi życiowej. Pomoc udzielana z zewnątrz stanowi jedynie wsparcie w wykorzystaniu jej potencjału, by mogła, pomimo występujących indywidualnych ograniczeń, osiągnąć maksimum osobistego rozwoju. Podobne przesłanie można odnaleźć w teorii pedagogiki humanistycznej w ujęciu H. Radlińskiej. Autorka skupiając uwagę na różnorodnych problemach człowieka i środowisku jego życia, nadrzędnym celem pomocy czyniła rozwijanie energii, sił ludzkich, dynamiki zdolnej do zmieniania rzeczywistości, do budowania „lepszego przyszłości”³⁸.

³⁶ B. Smolińska-Theiss, *Źródła pracy socjalnej – od chrześcijańskiego miłosierdzia do liberalnej demokracji*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1994, nr 6.

³⁷ H. Radlińska, *Pedagogika społeczna...*, op. cit., s. 325.

³⁸ A. Przecławaska, W. Theiss, *Pedagogika społeczna: nowe zadania i szanse*, [w:] *Pedagogika społeczna. Kręgi poszukiwań*, A. Przecławaska (red.), Warszawa 1996, s. 23.

SUMMARY

Joanna Szymanowska

The work of Helena Radlińska and its significance in the development of social work

The ideas of Helena Radlińska in the face of the constant socio-economical changes have not lost substance but, on the contrary, are currently re-emerging. The creator of social pedagogy in Poland is said to have a vast contribution in the academic and professional development of social work, depicted by the author as societal work.

The problems touched upon in the article regard the role and meaning of socio-environmental circumstances in shaping the identity of an individual. Environmental deficiencies restraining the development of a man should, according to H. Radlińska, be diminished by multidimensional actions taken in the sphere of social work.